УДК 338.2

Корбутяк А.Г.
кандидат економічних наук, доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шестопалова О.О.
студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

MANAGEMENT OF THE BORROWED CAPITAL OF THE ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено основні завдання під час управління позиковим капіталом підприємства. Продемонстровано сучасні тенденції обсягів позикових та власних ресурсів у структурі капіталу підприємств в Україні. Основною ідеєю статті є пошук особливостей успішного управління позиковим капіталом. Тема ефективного управління позиковим капіталом підприємства є важливим складником успішної діяльності й набуває актуальності у сучасному економічному розвитку України. Якісний механізм управління капіталом забезпечує високий рівень рентабельності та розвитку підприємства.

Ключові слова: позиковий капітал, рентабельність, структура капіталу, фінансова стійкість, власні ресурси, інвестиційний процес, підприємство.

АННОТАЦИЯ

В статье показаны основные задачи при управлении заемным капиталом предприятия. Продемонстрированы современные тенденции объемов заемных и собственных ресурсов в структуре капитала предприятий в Украине. Основной идеей статьи является поиск особенностей успешного управления заемным капиталом. Тема эффективного управления заемным капиталом предприятия является важной составляющей успешной деятельности и приобретает актуальность в современном экономическом развитии Украины. Качественный механизм управления капиталом обеспечит высокий уровень рентабельности и развития предприятия.

Ключевые слова: заемный капитал, доходность, структура капитала, финансовая устойчивость, собственные ресурсы, инвестиционный процесс, предприятие.

ANNOTATION

The article highlights the main tasks in managing of the borrowed capital of the enterprise. Also it demonstrates the current trends of the volume of borrowed and equity resources in the capital structure of enterprises in Ukraine. The principal idea of the article is searching the features of successful management of the borrowed capital. The topic of effective management of the borrowed capital of the enterprise is an important part of successful activity and becomes actual in the current economic development of Ukraine. High-quality capital management mechanism provides a high level of profitability and development of the enterprise.

Keywords: borrowed capital, profitability, capital structure, financial stability, equity resources, investment process, enterprise.

Постановка проблеми. Сьогодні для продовження ефективної діяльності підприємства змушені залучати позиковий капітал, який допомагає йому бути конкурентоспроможним та прибутковим. Основною умовою позитивних наслідків залучення таких коштів є правильне та раціональне управління позиковим капіталом на підприємстві. Саме тому підприємствам необхідні нові рішення та нові методи щодо залучення, використання та повернення запозичених коштів. Тільки це дасть змогу фінансовій політиці підприємства швидко адаптовуватися до змін в економічному просторі, реагувати на зміну в управлінні як потенційних клієнтів, так і конкурентів та кредиторів. Головна мета підприємства не тільки триматися на плаву завдяки позиковому капіталу, а й підняти свої прибутки та збільшити виробничі потужності. Для цього необхідно постійно порівнювати методику управління позиковим капіталом, відшуковувати в ній слабкі сторони, корегувати їх. Спираючись на зарубіжний досвід та статистичні дані минулих років, механізм управління позиковим капіталом на підприємствах повинен постійно оновлюватись, це дасть змогу не тільки окремим підприємствам поліпшити свою діяльність, а й підприємницькому сектору загалом. Поведінка підприємств на фінансовому просторі країни впливає на її економічний стан, розвиток та потенційні можливості. Тому необхідно постійно розробляти оновлені методики управління капіталом підприємства, усувати поточні проблеми задля підвищення ефективності діяльності підприємств із залученим капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам нераціонального, нецільового та неефективного використання позикових коштів підприємствами з подальшим впливом на функціонування та розвиток українського економічного простору присвячено роботи багатьох українських науковців, серед яких Л. Довгань, М. Войтаренко, І. Бланк [1], М. Забаштанський, О. Котенко, О. Терещенко [4], О. Мозговий, Т. Давидюк, В. Сопко, Л. Привалова [5]. До найбільш відомих зарубіжних робот цього напряму належать праці Д. Рікардо, Г. Кірейцева, Ю. Брігхема, Г. Лайка, Дж. Ван Хорна [2], Т. Беня, Р. Мертона, С. Росса [3], Р. Холта, В. Батуріна та ін.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на попередні дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, постає проблема визначення чітких напрямів щодо вдосконалення механізму управління позиковим капіталом на підприємствах, а також оптимізацію процесу залучення позикових коштів для українських підприєм-

ницьких структур, що має прямий вплив на розвиток економічного стану країни.

Мета статті полягає в аналізі сучасних тенденцій обсягів залученого та власного капіталу підприємств України, впливу запозичених ресурсів на структуру капіталу підприємств та на їх фінансовий стан, розробленні рекомендацій, спрямованих на поліпшення, оптимізацію та вдосконалення загальної системи управління позиковим капіталом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління позиковим капіталом займає важливе місце як у стратегічному, так і в тактичному розвитку підприємства. З одного боку, позиковий капітал забезпечує високу рентабельність, надає підприємству нові можливості для розвитку та реалізації своїх потужностей, досягнення поставлених завдань та цілей, розширення виробництва, забезпечує інвестиційну активність із боку зовнішнього фінансового простору. Залучений капітал дає змогу активізувати діяльність, розширити сферу впливу підприємства. З іншого боку, велика частка позикових ресурсів у капіталі підприємства підриває його фінансову стійкість, несе низку додаткових витрат та робить підприємство більш несамостійним. Саме тому ми так часто стикаємося з проблемою управління позиковим капіталом підприємств, адже необхідно постійно аналізувати вплив позикового капіталу на фінансовий стан підприємства-позичальника, зберігати оптимальне співвідношення між частками позикового та власного капіталу в розпорядженні підприємств, оптимізовувати структуру позикового капіталу.

За словами І. Бланка, управління позиковим капіталом – це система принципів і методів розроблення та реалізації фінансових рішень, що регулюють процес залучення позикових коштів, а також визначають найбільш раціональні джерела фінансування позикового капіталу відповідно до потреб і можливостей розвитку організації на різних етапах її існування [1, с. 448].

Основними завданнями механізму управління позиковим капіталом є:

- віднайдення можливих джерел зовнішнього фінансування діяльності підприємства;
- оптимальне та ефективне використання запозичених коштів, підвищення прибутковості;
- досягнення високого рівня рентабельності підприємства та утримання середнього рівня його фінансової стійкості [2, с. 776];
- кількісна оцінка всіх можливих ризиків залучення позикових коштів;
- розширення сфери діяльності, її видів та обсягів за рахунок позикових коштів;
- якісне управління обслуговуванням заборгованості суб'єктів підприємництва;
- збалансування обсягів власного та позикового капіталу;
- підвищення інвестиційно привабливості суб'єкта господарювання;
- вчасність та повнота повернення запозичених коштів кредиторам та виплата дивідендів інвесторам;
- приведення у відповідність поточного управління позиковими ресурсами стратегічному плану діяльності.

Суб'єкти господарювання в Україні мають постійну потребу в позикових ресурсах для забезпечення процесів своєї діяльності та розвитку. Це не тільки активізує інвестиційні процеси всередині країни, а й робить підприємницький сектор залежним від кредиторів та інвесторів [5, с. 148].

Для наочності порівняємо обсяги власного та позикового капіталу за період 2009–2016 рр. на теренах України в табл. 1 [6].

Із вищенаведеної таблиці можна прослідкувати зміни обсягів власного та позикового капіталу підприємств на теренах України за останні вісім років. Прослідковується постійна перевага в обсязі позикового капіталу у розпорядженні підприємств, це зумовлено неспроможністю підприємств самостійно забезпечити себе необхідною кількістю ресурсів для поточної та майбутньої діяльності. З 2009 до 2015 р. позикова частка в загальному капіталі підприємств збільшилася з 2 314 231,4 млн. грн. до 5 783 061,2 млн. грн., що більше ніж у два рази перевищує частку власного капіталу підприємницького сектору. Тільки за 2016 р. обсяг позикових коштів знизився до 4 198 313,8 млн. грн., при цьому сума власного капіталу підприємств також зменшилася до 1 883 519,9 млн. грн. Потрібно зазначити, що серед позикового капіталу довгострокові зобов'язання і забезпечення займають меншу частку, ніж поточні зобов'язання і забезпечення, така тенденція прослідковується за весь аналізований період. Із 2009 по 2016 р. сума позикових коштів підприємств перевищує суму власних коштів підприємств. Це свідчить про те, що підприємствам необхідні додаткові ресурси для забезпечення рентабельності, підвищення рівня прибутковості, розширення спектру своєї діяльності, а в деяких випадках – для забезпечення поточної діяльності. Перевага позикових ресурсів у капіталі підприємств вказує на низький рівень фінансової стійкості підприємств в Україні, на їх фінансову незабезпеченість та на залежність від зовнішніх джерел фінансування. Підприємствам завжди слід тримати баланс між обсягами власного та залученого капіталу, здійснювати якісне управління позиковим капіталом, адаптувати механізм управління до сучасних економічних змін та тенденцій, постійно оновлювати тактику своєї діяльності та коригувати стратегічні плани. Це дасть змогу підприємницьким структурам вийти на новий рівень своєї діяльності, збільшити частку власного капіталу та зменшити потребу в запозиченні коштів.

Табл. 2 демонструє частки власних та позикових ресурсів у капіталі суб'єктів господарювання України [6].

Таблиця 1

Динаміка обсягів власного та позикового капіталу підприємств України за період 2009-2016 рр., млн. грн.

Роки	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Власний капітал	1269537,7	1426711,6	1586284,7	1904940,2	1950374,9	1480658,0	2288741,4	1883519,0
Позиковий капітал, в т.ч.:	2314231,4	2566887,6	2957922,9	3370065,6	3760060,3	4511178,7	5783061,2	4198313,8
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	608823,1	675619,4	774664,0	897223,9	1070722,1	1359925,7	1668158,0	1163508,6
Поточні зобов'язання і забезпечення	1705408,3	1891268,2	2183258,9	2472841,7	2689338,2	3151253,0	4114903,2	3034805,2
ВК-ПК	-1044693,7	-1140176,0	-1371638,2	-1465125,4	-1809685,4	-3030520,7	-3494319,8	-2314794,8

Таблиця 2

Відсоткове вираження обсягів власного та позикового капіталу українських підприємств за період 2009–2016 рр., %

Роки	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Власний капітал, %	35,4	35,7	34,9	36,1	34,2	24,7	28,4	31
Позиковий капітал, %	64,6	64,3	65,1	63,9	65,8	75,3	71,6	69
Разом, %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

У відсотковому вираженні частка власного капіталу підприємств становить у середньому 32,55%, а частка позикового капіталу – 67, 45%. У період 2009–2016 рр. найменша частка власного капіталу становила 24,7% у 2014 р., а найбільша – 36,1% у 2012 р. Відповідно, найбільша частка позикового капіталу сягала 75,3% у 2014 р., а найменша – 63,9% – у 2012 р. Дана таблиця демонструє перевищення частки позикового капіталу над власним майже вдвічі. Українським підприємствам необхідно не тільки вміло залучати кошти зовнішніх джерел фінансування, а й уміло їх використовувати, щоб більшою мірою забезпечувати свою майбутню діяльність власними ресурсами. Це дасть змогу підприємствам відновити свою фінансову стійкість, стабілізувати виробничий процес, усунути додаткові витрати, пов'язані з управлінням позиковими ресурсами, а саме з обслуговуванням кредитів та інших видів запозичень. Потрібно збалансовувати обсяги власних та залучених ресурсів задля збільшення фінансового потенціалу та можливостей розвитку підприємств.

Під час управління позиковим капіталом визначається потенційна можливість розвитку підприємства із залученими ресурсами. Тільки оптимальний розподіл коштів може вивести ліквідність підприємства на вищий рівень, ніж обсяги позикового капіталу та витрати за користування ним [3, с. 709].

Удосконалення механізму управління позиковим капіталом є однією з основних умов успішної діяльності підприємства. Спираючись на зарубіжний досвід, на досвід діяльності підприємства минулих років, на розвиток фінансового простору, підприємству необхідно постійно підлаштовувати свою роботу до економічних змін, саме це забезпечить активний розвиток підприємницького сектору України.

Основними засадами успішного управління позиковим капіталом є:

- дотримання збалансованої структури капіталу підприємства, що включає в себе оптимальні обсяги запозичених та власних коштів;
- постійний моніторинг використання позикових ресурсів;
- аналіз динаміки змін у частках власного та позикового капіталу, визначення причин та якісних характеристик цих змін;
- забезпечення вищого рівня економічної рентабельності підприємства, ніж рівень вартості позикового капіталу;
- співставляти фінансові можливості підприємства до та після залучення додаткових ресурсів, правильно використовувати додаткові ресурси;
- тримати фінансову стійкість на допустимому рівні, даючи підприємству змогу розвиватись завдяки залученому капіталу.

Висновки. Процес управління позиковим капіталом на підприємстві є дуже кропітким та потребує постійного оновлення, модернізації та поліпшення. Саме цей процес забезпечує безперебійну діяльність підприємства, оптимальний розподіл та використання запозичених коштів, а також збільшення за рахунок цього рівня прибутковості підприємства. Необхідно постійно збалансовувати частки позикових та власних ресурсів у загальному капіталі підприємств, відслідковувати вплив позикових коштів на структуру капіталу. Позиковий капітал негативно впливає на рівень фінансової стійкості підприємства, але позитивно відображається на рівні рентабельності та прибутковості. При цьому цей позитивний вплив триває доти, доки рівень рентабельності підприємства перевищує вартість

позикового капіталу. В цілому залучення підприємством позикових коштів позитивно впливає на подальший розвиток його діяльності, активізує процес виробництва, інвестиційний процес, забезпечує фінансовий розвиток як самого підприємства, так і сектору підприємництва всередині країни. Основною метою процесу управління позиковим капіталом є постійний моніторинг, аналіз структури капіталу, збалансування часток позикових та власних ресурсів, а також їх оптимальне використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.О. Управління активами і капіталом підприємства / І.О. Бланк. – К. : Ельга, 2005. – С. 448.
2. Ван Хорн Дж.К. Основи управління фінансами / Дж.К. Ван Хорн ; пер. з англ. ; гл. ред. серії Я.В. Соколов. – М. : Фінанси і статистика, 2003. – С. 776.
3. Росс С. Основи корпоративних фінансів. Ключ до успіху комерційної організації – фінансове планування та управління / С. Росс, Р. Вестерфілд, Б. Джордан ; пер. з англ. – М. : Лабораторія базових знань, 2000. – С. 709.
4. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посібник] / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 548.
5. Привалова Л.В., Шило Л.А. Роль фінансових ресурсів у структурі капіталу підприємства / Л.В. Привалова, Л.А. Шило // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2012. – № 1(27). – С. 146–152.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua.